

Бикова Т. В.

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

ХУДОЖНЄ ВІДОБРАЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ ІНТЕЛІГЕНТА-УКРАЇНОФІЛА ХІХ СТОЛІТТЯ У РОМАНІ І. НЕЧУЯ-ЛЕВИЦЬКОГО «ХМАРИ»

У статті проаналізовано вияв національних рис київської міської інтелігенції, подано авторську рецепцію київської міської інтелігенції та культурний вплив міста на особистість українофіла ХІХ століття на тлі історико-культурних впливів часу у романі «Хмари» класика української реалістичної прози І. Нечуя-Левицького. Київ у творі є спадкоємцем своєї давньої історії; автор наголошує на занепаді старовинного українського стольного града. І з почуттям патріота він також мріє про відродження України і її центрального – у духовному, інтелектуальному і освітньому сенсі міста. У творі передано київську міську атмосферу доби ХІХ століття, психологію та особливості мислення героїв, що представляють різноманітні соціальні верстви Києва: професура, студентство (Радюк, Дашкович, Воздвиженський), образи духівництва та міських буржуа (Кованько), образи космополітизованих світських кіл (мадам Турман) та сільських дідичів (Дашковичі, Радюки, Масюки) тощо. Саме у взаєминах із таким соціумом і проявлено у творі активність інтелігента-українофіла. Виявлення основних характеристик інтелігента того часу у романі дозволяє зрозуміти, як українська інтелігенція формувала національну свідомість і чому її діяльність часто була суперечливою та недостатньою для відродження нації. У статті аналізується, як герої роману поєднують позитивні та негативні риси, характерні для інтелігента-українофіла того часу. З одного боку, ці персонажі виступають як носії національної ідеї, пропагуючи ідеали просвітництва, культурного відродження та боротьби за національну незалежність. З іншого боку, їхня діяльність часто виявляється малоєфективною, обмеженою умовами імперської системи, що гальмує реальні зміни в суспільстві. Радюк, як один з головних героїв, відображає той тип інтелігента, який намагається внести зміни через просвіту, але його ідеї часто залишаються на рівні теоретичних постулатів, що не призводять до реальних змін. У творі І. Нечуя-Левицького місто Київ постає як важливий осередок національної ідентичності, проте його культурне та соціальне життя перебуває під впливом імперських структур, що посилює проблему національної денационалізації.

Ключові слова: творчість І. Нечуя-Левицького, проза, український реалізм, українська література ХІХ століття, місто, міський текст.

Постановка проблеми. Розвиток романного жанру в українській літературі свідчить про її зрілість та існування культурного ґрунту, який і генерує цей жанр. Роман «Хмари» І. Нечуя-Левицького показав вияви національного характеру героя-українофіла і відобразив саму епоху ХІХ століття. І. Нечуй-Левицький одним із перших в українській літературі показав образ українського міського інтелігента, а його роман «Хмари», написаний у 1870–1871 роках, є новаторським у розкритті національних рис інтелігента-українофіла та створенні урбаністичної тематики.

Поняття етнообразу в літературі є предметом літературної етноімагології, яка аналізує індивідуальні риси та національну ідентичність етносу, нації, міста, країни та їх «представників» – героїв

творів. Традицію етнопсихологізму в Україні започаткували праці М. Костомарова «Дві руські народності» (1861 рік) та І. Нечуя-Левицького «Світогляд українського народу» (1878 рік), де на фольклорному, етнографічному та літературному матеріалі виділено національні риси. Сучасні науковці В. Будний та М. Ільницький у праці «Порівняльне літературознавство» (2008 рік) виділили такі архетипні риси національного характеру українців, проявлені протягом століть в українській класичній літературі, як: *естетизм, індивідуалізм (персоналізм), антеїзм та кордоцентризм* [1].

У контексті розвитку української національної свідомості в ХІХ столітті постає важливе питання ролі інтелігенції в процесах національного відродження та утвердження української ідентичності.

І. Нечуй-Левицький у романі «Хмари» зобразив інтелігенцію центральним образом національного життя, одночасно акцентуючи на її суперечливому становищі в умовах імперської влади. З одного боку, українські інтелігенти прагнули відродити національну культуру, підтримувати розвиток освіти та розповсюджувати ідеї просвітництва серед широких верств населення, з іншого – їхня діяльність була значною мірою обмежена соціальними і політичними умовами того часу.

Проблема, яку порушував І. Нечуй-Левицький, полягала в тому, що незважаючи на прогресивні ідеї, інтелігенція XIX століття не могла ефективно вплинути на реальні зміни в суспільстві, а їхні ідеали часто залишалися на рівні теоретичних прагнень, не здатних реалізуватися через відсутність належної підтримки з боку державних структур та широких соціальних груп. У цьому контексті особливо важливою є проблема національної ідентичності та самосвідомості українців, що ставала серйозною перешкодою для розвитку української нації в межах імперської системи.

У романі «Хмари» постає питання ефективності інтелектуальних зусиль героїв, таких як професор Дашкович і Павло Радюк, які намагаються просувати ідеї просвітництва та національного відродження, проте в умовах імперії часто зазнають поразки. Порушення цього питання дозволяє глибше осмислити складні процеси, пов'язані з формуванням національного характеру інтелігента-українофіла XIX століття, і висвітлити їхню роль у розвитку української нації, а також обмеження, з якими вони стикалися.

Таким чином, основною проблемою є суперечність між теоретичними прагненнями інтелігенції та їхньою фактичною здатністю змінити національну ситуацію в Україні, що викликає запитання щодо реального впливу інтелігенції на національний розвиток та перспективи їх діяльності в умовах панування імперії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом науковці значну увагу приділяють вивченню ролі інтелігенції в національному відродженні України в XIX столітті, зокрема через призму творчості І. Нечуя-Левицького. Дослідження творчості цього письменника, а також його образів інтелігенції, стали основою для глибоких роздумів про національну ідентичність, соціальну боротьбу та культурні процеси того часу.

Зокрема, в роботах таких вчених, як аналізуються в наукових працях А. Калинчук, О. Олійниченко, О. Поди, І. Приходько, М. Тарнавського, Б. Червак, значну увагу приділено аналізу націо-

нальної свідомості героїв І. Нечуя-Левицького, а також розгляду образів інтелігенції як носіїв прогресивних ідей. Вони зазначають, що у творах письменника інтелігенція постає не тільки як представник просвітницької думки, а й як жертва обмежень, накладених політичною ситуацією в Україні [2]. Водночас письменник зображує її суперечливість, підкреслюючи невідповідність між високими ідеалами та реальністю, з якою стикаються інтелігенти.

Особливе значення в сучасних дослідженнях має аналіз соціально-політичного контексту, в якому розвивається діяльність української інтелігенції в XIX столітті. Зокрема, дослідження В. Шевчука, Н. Яковенко та інших дослідників зосереджуються на взаємодії інтелігенції з імперською владою, яка обмежувала можливості розвитку національної свідомості. Вони звертають увагу на те, що інтелігенція XIX століття була одночасно і носієм національних прагнень, і обмеженою в своїх можливостях діяти на рівні широких соціальних змін [4].

Крім того, у роботах останніх років значно посилилася увага до взаємодії творчості І. Нечуя-Левицького з іншими українськими письменниками того часу. Серед них особливо виділяються дослідження на тему впливу «Хмар» на розвиток літератури та формування образу інтелігента в українській прозі. Порівняння образів інтелігенції у творах І. Нечуя-Левицького, О. Кониського, Панаса Мирного та інших дозволяє глибше зрозуміти зміни в розумінні національної ідеї в українському літературному процесі.

Науковці також досліджують соціальні та психологічні аспекти характерів героїв І. Нечуя-Левицького, відзначаючи глибину психологізму у зображенні їхніх внутрішніх конфліктів, що дає змогу з більшою точністю охарактеризувати постаті інтелігента-українофіла як типові образи доби. Окремо слід зазначити роботи, які аналізують філософські та культурологічні аспекти у творчості письменника, зокрема дослідження П. Білоуса, Д. Чижевського, які вказують на вплив ідейних течій Європи на українське суспільство через призму героїв І. Нечуя-Левицького [7].

Загалом, аналіз останніх досліджень дозволяє зробити висновок, що образи інтелігенції в романі «Хмари» є важливими для розуміння не лише української літератури того часу, але й соціально-політичної ситуації в Україні XIX століття, а також для вивчення важливих аспектів національної ідентичності та національного відродження в умовах імперської залежності.

Постановка завдання. Метою нашої статті є вичленування й аналіз національних рис української (київської) інтелігенції XIX століття. Українофіли того часу опинилися під культурно-освітнім впливом і тиском із боку Російської імперії, яка нищила всі національні прояви, формуючи імперський світогляд.

Завданнями статті є: проаналізувати образи інтелігента-українофіла в романі «Хмари», зокрема через персонажів професора Дашковича та Павла Радюка; визначити основні риси національного характеру інтелігента XIX століття та їх взаємодію з реаліями тогочасної української дійсності; розглянути соціально-політичні умови, які обмежували можливості інтелігенції в Україні на початку XIX століття та вплив імперської влади на розвиток національної свідомості; виявити роль Києва як культурного та національного центру у романі «Хмари», зокрема в контексті національного відродження та культурної денаціоналізації; оцінити суперечливе ставлення І. Нечуя-Левицького до героїв та їх ролі в розвитку національної ідеї, підкреслюючи обмеження їхнього впливу на реальні зміни в суспільстві.

Предмет та об'єкт дослідження. Предметом дослідження є риси національного характеру інтелігента-українофіла XIX століття, висвітлені у романі, а об'єктом дослідження є безпосередньо роман «Хмари» І. Нечуя-Левицького.

Виклад основного матеріалу. Роман «Хмари» показує ситуацію окупації українських земель Російською імперією, яка нищила національні прояви, не даючи можливості для розвитку української інтелігенції та освіти: «В академії Петра Могили, св. Дмитрія Туптала й інших не було й духу, й сліду тих давніх діячів України, тих Сагайдачних, Могили... в давній славетній академії панував чужий великоруський дух, чужа наука, чужий язык, навіть чужі люди... нагнані Бог зна звідкіль, щоб загнати ще глибше в землю нашу старовину і новину» [4].

Твір «Хмари» є протестним до насильницької русифікації українців, у якому метафора «хмари» стала назвою. Роман, за висловом А. Погрібного, є «об'явою того, що українство живе, незнищенне» та «дерзає до власної самореалізації» [6]. А продовженням розгорненої метафори хмар є образ інтелігента-українофіла, який і повинен «розігнати ті хмари» над Україною.

У романі серед представників української інтелігенції міста виокремимо основні, ретельно виписані автором постаті українофілів – Василя Дашковича та Павла Радюка. Їм протиставляється

образ росіянина Степана Воздвиженського, який разом із Дашковичем закінчив Київську духовну академію й отримав викладацьке місце.

Показавши порівняння української інтелігенції українофілів, І. Нечуй-Левицький описав у творі і генезис їх особистостей, які втрачали свій власний національний ґрунт та ставали «малоросами». Водночас він вивів риси національної ідентичності та самосвідомості у тих імперських рамках, що були можливі. Митець протиставив і *національні типи* українського і російського народу, зокрема через образи Дашковича та Воздвиженського: «Дашкович дуже любив чистоту, здається, по природі. Його столик був застелений скатертю, його ліжко стояло прибране й застелене... Воздвиженський... не раз по виході з хати Дашковича перевертав все на його ліжку догори дном», а також: «студенти з України й Білорусії були цивілізованіші, делікатніші. Вони стояли далеко вище од інших, навіть розвитям розуму, і виглядали паничками й європейцями між грубими великорусами» [4].

Саме у Василя Дашковича, дружини Радюка, Галі Масюківни та Павла Радюка ми і виокремимо риси *естетизму* – у любові до краси, *індивідуалізму* – у прагненні до творчості, *кордоцентризму* – у важливості емоцій, *антеїзму* – у любові до природи і гармонії з нею. Через образ професора Дашковича, що відходить від свого народу і стає ученим, який пише про чужі народи, «втративши» свій, письменник показав, як нівелюються національні риси. Дашкович є старим поколінням української інтелігенції у романі, а молоде репрезентує Радюк, який вірить в Україну з освіченим, вільним і багатим народом. Проте його непослідовність дій спричиняє швидкий виїзд аж до Каказу, адже Радюк боїться осуду місцевих панів та дій імперської влади за свої прагнення і висловлювання.

І. Нечуй-Левицький показав у творі, що українофіл XIX століття був не здатен на боротьбу за власні національні права і майстерно наголосив, що у його героїв із числа київської інтелігенції був відсутній інтерес до української історії і культури, наявна певна бездіяльність та інертність, що і денаціоналізували соціум тогочасного Києва: «Українські студенти ще не мали тоді ясного почуття національності, але, слухаючи серба й болгар, вони й собі згадали про свій безщасний народ, зовсім забитий з мовою, літературою й історією» [4].

На початку твору Дашкович, молодий студент, зображений мрійливим юнаком, який прагне ство-

рити родину та мріє про домашній затишок, він закоханий в Україну, проте, здобувши вищу освіту, ставши професором, проживши ціле життя, він жодним чином не розвинув українську науку. Літературознавець Д. Чижевський підкреслив, що «міські інтелігенти, і попівські родини, і навіть родини професорів та студентів Левицького не мають ані слів, ані виразів для своїх думок (якщо вони ті думки мають)» [7].

Роман передає настрій київського соціуму того часу та відображає прагнення двох поколінь київської міської інтелігенції і їх досить кволе розуміння процесів у суспільстві, життєву незагартованість та відсутність зібраності, чіткої програми дій для розбудови України. Старше покоління українофілів передано в образах освіченого й розумного Дашковича (прототипом якого є М. Драгоманов та П. Юркевич) та пихатого вихідця з Тули, Воздвиженського (провісника професури чорносотенців). У них різна ментальність та світосприйняття. Дашкович постає перед читачем жертвою, а Воздвиженський – носієм «хмар» імперії.

Василь Дашкович прагнув передати знання студентам, хотів розвитку української освіти та культури, але через віддаленість від народу, перетворився на кабінетного вченого, який, «мов у морі, втопив усіх своїх дітей, відбив їх від народу» [4]. Його національні мрії та прагнення зовсім не розбудовували Україну, а в похилому віці він «звернув на іншу стежку й почав забувати... свій народ, свою літературу й чогось вчепився до чистої науки та до слов'ян... Він розпочав велике писання про філософію Японії, Китаю й Індії, наче філософія китайського Конфуція й Лао-Дзи була цікавішою для його од рідного краю, од України. Він закопався в науку, увійшов в неї попід руки, як печерський Іван многострадальний ввійшов в землю» [4]. Дашкович – це філософ-ідеаліст, який має патріотизм та національні почуття, проте не розвиває українську науку.

Павло Радюк – представник молодого покоління інтелігентів-українофілів, радикально настроєний (на відміну від міського буржуа Кованька), має власну національну свідомість, вірить у майбутнє України з вільним народом. На протигагу Дашковичу, він реаліст і прагне практичного втілення ідей: поширює «Кобзар», заборонену імперією літературу, збирає і організовує лекції. Як і Дашкович, записує українські народні пісні, має намір заснувати недільні та вечірні школи для киян. Його покоління відкидає панславізм та москвофільство, творить національні

ідеали. Метою Радюка є національне самовизначення, показником якого він убачає наближення до народу в одязі, звичаях, культурі; у залученні інтелігентів до просвітницької роботи серед селян та знання народу задля кращого життя: «одно і єдине джерело, звідкіль полється світ на Україну: просвітність і наука» [4].

У романі показано й імперську освіту, яка згубно впливає на розвиток і виховання українців. Майбутні дружини Василя Дашковича й Степана Воздвиженського, Марта і Степанида, за природою обдаровані дівчата, проте у пансіонаті здобули жакливу освіту: «трохи вхопили романтизму, разом з тодішніми сентиментальними великоруськими романсами» [4], а власну національну суть втратили.

Когорті занепалих представників української інтелігенції роман «Хмари» протиставляє заможних українських селян, які господарюють на своїй землі. Це родини Дашковичів, Масюків та Радюків. Сам Павло Радюк обирає собі за наречену м'яку за характером, ідеалістичну Галю Масюківну, яка любить українське село, але заради коханого зникає до міського життя. Батько Радюка – Антон «сміливий, як козак запорожець», знає і вмє гарно переповісти силу-силенну народних українських анекдотів. «Він розказував їх чудовою українською мовою, плавною, повною квіток поезії» [4]. Масюкам цікаві твори і Т. Шевченка. Це ідеальний український національний світ серед імперіалістичного суспільства, що знищувало все самобутнє і національне, формуючи громадянина без роду і національної приналежності.

«Хмари» демонструють читачеві, що «здобутком» власних орієнтирів у житті є особистісний та національний занепад Дашковича й Радюка. Старий професор уві сні побачив, як «його батьківський дім... несподівано почав входити у землю і ввійшов зовсім, так що й сліду його не стало. Потім почала входити у землю церква... Озираючись на всі боки, він побачив, що ціла гора з другою церквою, з хатами, з садками, з людьми рушились з місця й почала входити в землю» [4]. Образ хатини та церкви, яка увійшла в землю символізує занепад українського народу та вказує на втрачену національну самостійність. Для Дашковича-науковця Україна теж «запала», оскільки його праці жодним чином її не стосуються, національні риси і особливості його постаті у науці втрачені, він не представляє українську науку.

Водночас на початку 60-х років XIX століття, жвавіше розпочалася просвітницька та культурна робота в тогочасній Україні, почалося видавни-

цтво українських народних легенд, пісень та дум. Видавалися й твори І. Котляревського, Г. Квітки-Основ'яненка, Марко Вовчок, Т. Шевченка. У Києві, як одному з великих міст України, утворилася «Громада» – культурно-політичне об'єднання української інтелігенції міста. Літературний образ Павла Радюка і є тим реальним образом «нової людини» XIX століття, що ладна боротися, захищаючи українські національні інтереси.

В. Дашкович, П. Радюк, чернігівський поміщик Л. Дунін-Левченко та студенти Університету святого Володимира, де викладав професор В. Дашкович, активно підтримували українську культуру та робили значний внесок у розвиток національної освіти.

Створивши образ «нової людини», І. Нечуй-Левицький підкреслив її демократичність і відданість національній культурі. Його герой виступає за протест проти національного гноблення, заявляючи: «Нам не треба солдатчини! Нам не треба кадила й кропила! Ми й так темні й глухі, ми й так маємо більма на очах!.. Нам не треба війни, а треба просвіти», – із захопленням виголошує Радюк [4]. Він є пропагандистом і популяризатором творів Т. Шевченка, вірить у краще майбутнє України та добре обізнаний з історією. Павло розповсюджує заборонені книги, читає Т. Шевченка людям, записує фольклор та організовує лекції для селян. Радюк щиро переконаний, що знання і просвіта є «золотими ключами», які ведуть до звільнення від національного та соціального гніту; він читає і поширює заборонені твори Т. Шевченка, переклади з Г. Бюхнера, П.-Ж. Прудона, Е. Ренана, Л. Фейєрбаха. Однак його національно-просвітницька діяльність обмежується виданням «метеликів»-книжок та підтримкою недільних шкіл.

Не можна ігнорувати й суперечливе ставлення автора до свого героя: І. Нечуй-Левицький, з одного боку, захоплюється Радюком, а з іншого – іронізує, вказуючи на обмеженість його національної програми. Письменник, добре знаючи українське життя, свідомо чи мимоволі відчував розрив між ідеалами героя та реальним станом справ в імперії того часу. Це підтверджує його лист до видавця від 22 лютого 1905 року, де автор спростовує критику, що називала Радюка і Комашку «моделями» і «взірцями для наслідування». М. Драгоманов різко розкритикував і засудив образ «нової людини» у «Хмарах». Радюк є типовим представником «українофілів» 60-х років XIX століття, про що свідчать його характерні риси, які І. Нечуй-Левицький виразно зобразив [5, с. 41]. У прак-

тичній діяльності Радюк залишився, як і герої О. Кониського, лицарем фрази, а не дій.

Один з провідних українських компаративістів, Д. Наливайко, зауважив, що «національні образи» створюються не лише в окремих країнах, а й можуть бути результатом культурно-історичних регіонів. Особливо це характерно для ранніх етапів історії, хоча і в пізніші епохи ці образи залишаються досить поширеними. За своєю структурою це образи-інваріанти, з обмеженим полем національної варіативності, які не охоплюють їхніх основних рис і закономірностей розвитку» [3, с. 28].

Основою відродження Києва як духовно-національного центру України в романі «Хмари» І. Нечуй-Левицький бачить діяльність української національної інтелігенції, зокрема українофілів і просвітян, зокрема через образи професора Дашковича та Павла Радюка. За допомогою героїв роману автор показує, як українці зраджували свою націю, що є однією з центральних проблем, порушених у творах письменника, зокрема в історичних романах «Князь Єремія Вишневецький» та «Гетьман Іван Виговський». Відмовляючи від рідної мови та традицій, українці доходили до зради Батьківщини, що є національною трагедією, яка супроводжувала не одне покоління. І. Нечуй-Левицький виявляє, що відсутність інтересу вищих верств до культури і історії народу, бездіяльність еліти призводять до денационалізації нації, її розчинення серед інших. У XIX столітті автор вважав, що саме інтелігенція має стати рушійною силою відродження. Однак у романі «Хмари» він заперечує таку можливість, визнаючи неспроможність цього покоління відродити націю та повернути втрачений спадок. Борці за національну ідею в «Хмарах» ще не здатні відновити українську державність.

Роман змальовує багатогранні постаті київської інтелігенції: професорів, міщан, чиновників, селян та представників духовництва. Автор контрастує міське та сільське життя, відображаючи національно-світоглядні різниці між представниками різних націй та класів. Він також описує полікультурність життя Києва. Діяльність української національної інтелігенції, як-от Дашковича та Павла Радюка, виступає джерелом надії на відродження Києва як духовного та національного центру України. Погляди головних героїв розкриваються через дискусії та самороздуми, але практична реалізація їхніх ідей у творі не представлена.

«Хмари» є хронікою життя київської міської інтелігенції, в якій повільна оповідь підкорена

причинно-наслідковій логіці, створюючи враження безперервного плину життя. Цей роман став поштовхом до створення творів інших письменників, таких як О. Кониський та Панас Мирний, на теми міської інтелігенції і нових демократичних діячів.

І. Нечуй-Левицький зображав героїв у різноманітних історичних, культурних, освітніх, соціальних, побутових та психологічних контекстах. Порушене в романі широке коло проблем, відображає епоху, де Київ і вся Україна були під владою імперії. Автор звертається до таких питань, як освіта, вживання української мови, проблеми національної ідентичності і самосвідомості героїв. Київ у романі І. Нечуй-Левицького зображений як місто, що втрачає свою велич, де культура та мова знищуються і спотворюються імперською системою. Попри все, автор вірить у відродження Києва і його слави, вважаючи, що нащадки колишніх батьків знову «заквітчають» місто «свіжими квітками історії» [4, с. 523].

Висновки. Таким чином, важливість появи теми міста в літературі, яку разом із темою села розробляв І. Нечуй-Левицький, була виявом потреби часу. Це дозволило створити образ інтелігента-українофіла в контексті національного

життя в Україні. Водночас, основні характеристики героя інтелігента-українофіла XIX століття в романі «Хмари» І. Нечуй-Левицького мають як позитивні, так і негативні аспекти для розвитку української нації.

Зокрема, акцентується увага на відсутності реальної можливості для інтелігенції змінити ситуацію в Україні, що була поневолена імперією. Водночас, автор статті підкреслює, що через всі труднощі й обмеження, українські інтелігенти залишалися носіями національної ідеї, хоч і не змогли реалізувати її в повному обсязі. Особливу увагу в роботі приділено розкриттю риси інтелігента-українофіла через конфлікт між теоретичними прагненнями героїв та реальними умовами тогочасної української дійсності.

Таким чином, стаття має на меті глибше зрозуміти соціально-культурні аспекти образів інтелігента XIX століття в українській літературі, зокрема у творчості І. Нечуй-Левицького. Вивчення цих образів допомагає краще осмислити роль національної інтелігенції в процесі формування української нації, зокрема через її взаємодію з культурними і політичними реаліями того часу.

Список літератури:

1. Будний В., Ільницький М. Порівняльне літературознавство. К.: Києво-Могилянська академія, 2008. 430 с.
2. Кравець Г. А. Деякі особливості реалізму роману «Хмари» І. С. Нечуй-Левицького. *Бібліотекознавство та бібліографія*. Збірник. Вип. 7. Х., 1969. С. 118–132.
3. Наливайко Д. С. Літературна імагологія: Предмет і стратегії. *Літературна компаративістика* / відп. ред.: Д. С. Наливайко; НАН України, Ін-т літератури ім. Т. Г. Шевченка. Київ: Фоліант, 2005. Вип. 1. 2005. С. 27–44.
4. Нечуй-Левицький І. С. Роман «Хмари». URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=910>
5. Нечуй-Левицький І. С. Українство на літературних позовах з Московщиною: Культурологічні трактати / упоряд. Михайла Чернопиского. Львів: Каменяр, 1998. 256 с. URL: <https://surl.li/smutrs> (дата звернення: 11.03.2025).
6. Погрібний А. Г. Класики не зовсім за підручником. К.: Школяр, 2000. 134 с.
7. Чижевський Д. І. Історія української літератури: від початків до доби реалізму. Нью-Йорк: УВАН у США, 1956. С. 47–49. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0002800>.

Bykova T. V. ARTISTIC REPRESENTATION OF THE NATIONAL CHARACTER OF A 19TH-CENTURY UKRAINOPHILE INTELLECTUAL IN I. NECHUI-LEVYTSKY'S NOVEL "CLOUDS"

The article analyzes the manifestation of national traits in the Kyiv urban intelligentsia, presenting the author's perception of the Kyiv urban intelligentsia and the cultural influence of the city on the personality of the 19th-century Ukrainian intellectual in the context of historical and cultural influences of the time in the novel "Clouds" by the classic of Ukrainian realistic prose, Ivan Nechuy-Levytsky. Kyiv in the work is portrayed as a successor of its ancient history; the author emphasizes the decline of the old Ukrainian capital city. With a sense of patriotism, the author also dreams of the revival of Ukraine and its central city – in the spiritual, intellectual, and educational sense. The novel conveys the urban atmosphere of Kyiv in the 19th century, the psychology and peculiarities of the thinking of characters representing various social strata of Kyiv: the academic staff, students (Radyuk, Dashkovych, Vozdvyzhensky), the clergy and bourgeoisie

(Kovaňko), cosmopolitan secular circles (Madame Thurman) and rural landowners (Dashkovych, Radyuk, Masyuk), among others. It is through interactions with such a society that the activity of the intellectual-Ukrainophile is revealed. Identifying the main characteristics of the intellectual of that time in the novel helps to understand how the Ukrainian intelligentsia formed national consciousness and why its activity was often contradictory and insufficient for the revival of the nation. The article analyzes how the characters of the novel combine positive and negative traits typical of the intellectual-Ukrainophile of that time. On one hand, these characters act as carriers of the national idea, promoting the ideals of enlightenment, cultural revival, and the struggle for national independence. On the other hand, their activities often prove to be ineffective, constrained by the imperial system, which hinders real societal changes. Raduk, as one of the main characters, represents that type of intellectual who seeks to bring about change through education, but his ideas often remain at the level of theoretical postulates that do not lead to real change. In the work of Nechuy-Levytsky, the city of Kyiv emerges as an important center of national identity, but its cultural and social life is under the influence of imperial structures, which intensifies the problem of national denationalization.

Key words: Ivan Nechuy-Levytsky, prose, Ukrainian realism, 19th-century Ukrainian literature, city, urban text.